

Finansdepartementet

Deres ref: 20/1828

Oslo, 30. april 2020

HØRING OM FORSLAG OM ENDRING I FORSKRIFT OM KRAV TIL FINANSFORETAKENES UTLÅNSPRAKSIS

1. Om Rettspolitisk forening

Det vises til departementets høringsbrev av 24. april med forslag om endring i forskrift om krav til finansforetakenes utlånspraksis for forbrukslån (forbrukslånsforskriften).

Rettspolitisk forening (Rpf) er en uavhengig forening bestående av jurister, studenter i juridiske fag og andre interesserte. Rettspolitisk forening arbeider blant annet for å forsvare rettsstatlige verdier og for å bedre den rettslige situasjonen for sosialt vanskeligstilte grupper. Vi ønsker med dette å uttale oss om nevnte forslag.

2. Generelt om forslaget

Likviditet i krisetider er naturligvis en nødvendighet og et gode for forbrukerne, særlig for svakerestilte forbrukere. Samtidig har norske husholdningers samlede gjeld økt vesentlig mer enn inntektene i lang tid, og gjeldsbelastningen, målt ved forholdet mellom gjeld og inntekt, har aldri vært høyere enn nå. En av hovedgrunnene til den økte gjeldsbelastningen i norske husholdninger er den sterke veksten i forbrukslån, som kan gjøre sårbare husholdninger mer sårbare.¹ Oppbyggingen av usikret kreditt de siste årene hatt betydelige negative økonomiske og helsemessige ringvirkninger for den samme gruppen.² Det fremstår ikke som om forslaget i tilstrekkelig grad har søkt å minimere risikoen for negative virkninger for denne gruppen.

Forskriften har etter vår forståelse, og i motsetning til hvordan departementet legger det frem i høringen, ikke utelukkende som formål å sikre *finansiell stabilitet*, men også å sikre *forbrukervernet*. Disse hensynene bør ikke sees som motstridende, da ivaretagelse av forbrukervernet ofte vil ha positive konsekvenser for finansiell stabilitet. Rettspolitisk Forening oppfordrer derfor departementet til å sikre at forslaget ikke skader forbrukerinteressene.

¹ Se Finanstilsynets rapport "Finansielt utsyn juni 2019" side. 11 og 14.

² <https://www.nrk.no/tromsogfinmark/stor-kredittkortgjeld-kan-gi-psykiske-plager-L13802468>

Nedenfor følger enkelte punkter hvor foreninga mener forslaget mangler tilstrekkelig begrunnelse i denne sammenheng.

Rettspolitisk Forenings hovedsynspunkt er følgende: Ettersom forslaget har potensielle negative implikasjoner for forbrukerne, bør ikke forslaget innføres med mindre det er *absolutt nødvendig for å sikre likviditet hos forbrukerne i en vanskelig tid*. Foreninga mener at verken Finans Norge eller departementet har presentert en tilstrekkelig begrunnelse, og støtter derfor ikke forslaget slik det er utformet nå. Dersom den foreslåtte unntaksbestemmelsen likevel vedtas, har foreninga enkelte merknader til vilkårene i forslaget.

3. Forholdet til NAVs forskuddsordning

Som departementet påpeker har NAV innført et system for forskuttering av utbetaling av stønader. Departementets begrunnelse for likevel å la finansnæringen få økt spillerom til å tilby en tjeneste som konkurrerer med NAVs forskuddsordning, er at det angivelig er «enkeltpersoner som vil ha nytte av slike lån». Det vises til at enkelte som har søkt forskuttering har fått avslag hos NAV, uten at det kommenteres hvorvidt disse vil ha mulighet til å motta den aktuelle ytelsen.

Selv om det er forståelig at midlertidige regelendringer må vedtas hurtig for å få ønsket effekt, mener Rettspolitisk forening at denne redegjørelsen ikke er tilstrekkelig. Forskuddsordningen er heller ikke kommentert konkret i brevet fra Finans Norge der det redegjøres for behovet for utvidelse. Rettspolitisk Forening synes dette er særlig påfallende når store finansinstitusjoner som Sparebank1 Østlandet oppgir at de ikke lenger tilbyr dagpengelån fordi NAV har innført forskuddsløsningen.³ Her kan det virke som om Finans Norge bør undersøke om behovet fortsatt er til stede, og departementet bør stille seg spørrende til et behov som forfektes av en bransjeorganisasjon, men som tilsynelatende ikke deles av fremtredende medlemmer av organisasjonen.

4. Forholdet til spesialiserte forbrukslånsbanker

Det er videre å anta at de fleste solide aktører i bransjen vil kunne tilby denne typen produkter innenfor fleksibilitetskvoten for forbrukslån. Foreløpig ser det ut til at det først og fremst er relativt solide og redelige aktører som tilbyr slike produkter. En mulig risiko ved å åpne ytterligere er at man leder kundene vekk fra disse, og over til en annen type finansinstitusjoner – gjerne spesialiserte forbrukslånsbanker – som allerede har «fylt opp» sine fleksibilitetskvoter med andre forbrukslån. Sistnevnte aktører er langt mer aggressive i sin markedsføring enn de tradisjonelle aktørene, og har over lang tid utvist en nokså avslappet holdning til regelverket de i teorien er underlagt.⁴

Departementet og finanstilsynet må, dersom forslaget innføres, holde nøye oppsyn med hvordan spesialiserte forbrukslånsbanker reagerer. Dersom det er problemer med NAVs forskuddsordning som kan løses midlertidig med billig likviditet fra finansnæringen, må det

³ <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/privat/info/dagpengelan.html#har-dere-fjernet-muligheten-til-a-soke-om-dagpengelan>

⁴ Se feks <https://www.dn.no/marked/forbrukslan/forbrukslanbanker/forbrukertilsynet/tre-av-fire-som-tilbyr-forbrukslan-bryter-loven-for-a-fa-kundene-pa-kroken/2-1-581541>

sikres at forslaget fører til at tradisjonelle og lokale banker blir tryggere på å gi slik støtte, heller enn at disse aggressive aktørene kommer på banen.

5. Vilkåret i forslagens § 6 første ledd bokstav c)

Forslaget legger til grunn at lån kun skal gis dersom «lånet skal innfris samtidig med utbetaling av dagpenger fra nav», jf. § 6 første ledd bokstav c. Rettspolitisk forening mener at ordlyden skaper usikkerhet om hvem som vil ha det økonomiske ansvaret dersom denne forutsetningen brister.

Det må kunne antas at en viss del av lånene vil bli misligholdt. Dette enten fordi forbrukerne kombinerer gjelden med annen gjeld, eller fordi de ikke får dagpengene som den aktuelle finansinstitusjoner legger til grunn at de skal få. Dette vil lede til inndrivelsesprosesser. Selv om regelen ikke automatisk har privatrettslige konsekvenser, er det å vente at de foreslåtte endringene vil stå sentralt i saker der spørsmålet er om bankene skulle unnlatt å utstede lån ut fra deres frarådningsplikt, jf. finansavtaleloven § 47 eller om det er urimelig å gjøre avtalen gjeldende, jf. avtaleloven § 36. Rettspolitisk Forening er bekymret for at regelen er utformet slik at forbrukerne uten videre tar risikoen for at NAV vil innvilge stønaden.

Selv om det privatrettslige forholdet formodentlig ikke kan reguleres gjennom forskriften til finansforetaksloven, vil en klarere formulering av regelen gjøre koblingen mellom denne bestemmelsen og frarådningsplikten sterkere. Et minimum bør være at lån kun kan innvilges dersom banken kan dokumentere at kunden har søkt om forskudd på dagpenger. Rettspolitisk forening forslår derfor en bokstav d i første ledd som lyder:

«kunden har søkt om forskudd på dagpenger fra NAV»

Departementet bør i så fall også ta inn en bestemmelse som pålegger bankene skriftlig å oppfordre kunden om å søke forskudd hos NAV før slike lån innvilges. Denne bør formodentlig innføres i forskriften om markedsføring av kreditt.

6. Om rentenivået

Til slutt ønsker foreninga å knytte en bemerkning til det foreslåtte rentetaket på 5 %. Det er positivt at det foreslåtte rentetaket er vesentlig lavere enn vanlige forbrukslånsrenter. Vi registrerer imidlertid at flere seriøse banker opererer/opererte med en rente på 3 % på denne typen lån.⁵ Det står ikke noe i høringsnotatet om hvilken rente man tror i praksis vil bli lagt til grunn, hvilke antakelser om mislighold som ligger bak 5 %-tallet, og hva man antar årsaken til mislighold kommer til å være.

Dersom departementet og Finans Norge ikke kan vise til gode grunner for å la være, mener Rettspolitisk foreningen at et tak på 3 % gjøres til en forskriftsfestet bransjenorm. Dette burde etter vårt sitt syn også gjelde der lånene går inn i bankens fleksibilitetskvote.

Forskjellen kan virke liten, men for forbrukere som har andre store løpende forpliktelser, inkludert annen gjeld, og dermed får tilbakebetalingsproblemer, vil den foreslåtte rentesatsen likevel kunne utgjøre en reell forskjell, dersom de ikke makter å innfri lånet umiddelbart.

⁵ Se feks <https://stbank.no/corona/kontokreditt>, <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/privat/info/dagpengelan.html>.

Det er videre av en viss betydning for regelverkets demokratiske og rettsstatlige forankring at bransjeorganets egen vurdering av hvor høy rente de selv synes de burde kunne kreve ikke blir lagt til grunn av departementet uten videre. Dette særlig når differansen betales av alminnelige forbrukere, og kanskje først og fremst av mennesker med begrenset økonomisk armslag fra før.

Av tilsvarende betydning er det at slik likviditet skal «erstatte» manglende likviditetstilførsel fra NAV, slik at forbrukere som benytter seg av den eventuelle muligheten vil gjøre det av behov, ikke av ønske. Det er da å forvente at aktørene som står klare til å benytte seg av en eventuell unntakshjemmel tilbyr lån på tilnærmet «break even» rentenivå, og dermed tar sin del av den nasjonale dugnadsinnsatsen mot koronautbruddet. Et rentetak på 3 % synes i denne sammenheng unødvendig generøst, og Rettspolitisk forening ser ingen gode grunner til at rentetaket uten nærmere begrunnelse settes høyere enn dette.

Eventuelle spørsmål kan rettes til styret i foreninga på e-post styret2@rpf.no.

Med vennlig hilsen
Erik Rustad Markussen
Styremedlem Rettspolitisk forening